

“Ὅπως δὲ ὁ μακρὸς καὶ αἰπὺς καὶ μέγας καὶ πολύπτυχος καὶ αἰγλήεις
”Ὀλυμπος

αὐθι φασὶ θεῶν ἔδος ἀσφαλὲς αἰεὶ

ἔμμεναι. οὔτ' ἀνέμοισι τινάσσεται οὔτε ποτ' ὄμβρω
δεύεται, οὔτε χιῶν ἐπιπίλναται, ἀλλὰ μάλ' αἰθρη
πέπταται ἀνέφελος, λευκὴ δ' ἐπιδέδρομεν αἰγλη» 1).

« τῷ ἐνὶ τέρπονται μάκαρες θεοὶ ἥματα πάντα
γελαῖ . . θεῶν ὅπι λειριόεσση σειδναμένη» 2)

καὶ ὅπως ἤχει ἡ ὑψίστη κορυφὴ αὐτοῦ καὶ τὰ δώματα τῶν ἀθανάτων
ἐκ τῆς θείας φωνῆς τῶν καλλιμόλπων θυγατέρων τοῦ μεγάλου Διός,
τῶν Ὀλυμπιάδων Μουσῶν, ἐκ τῶν στομάτων τῶν ὁποίων « ἀκάματος
ῥέει αὐδὴ . . ἠδεῖα» 3), οὕτω καὶ σύμπασα ἡ ἐπιφάνεια τῆς Ἑλ-
ληνικῆς γῆς καταμελιτοῦται ὑπὸ τῶν γλυκυτάτων μελῶν ἄλλων θεῶν,
ἐν τῇ γῇ μάλιστα ἀναστρεφομένων.

Ἐπάρχει γωνία τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἣτις δὲν ἀντηχεῖ ἐκ τῶν ἠδί-
στων αὐλημάτων τοῦ καλαμόφθογγα παίζοντος 4), τοῦ τερπνοῦ με-
λήματος τῶν σεμνῶν Χαρίτων 5), τοῦ σύριγγι εὐκελάδω μελιζομένου
Πανός; 6).

Αἱ ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἥλιου καταλαμπόμενα ἀστρογεῖτονες
κορυφαὶ τῶν ὄρεων, οἱ νιφόεντες λόφοι, αἱ χιονόκτυποι πετραῖαι δει-
ράδες 7), αἱ προβλήτες ἀπορρώγες ἀκταὶ 8), αἱ πόντιαι ἀκταὶ τῶν
νήσων τῶν δυσόρμων ναυσίν 9), οἱ αἰγιαλοὶ καὶ εὖορμοι λιμένες 10), οἱ

1) Ὅμηρος, Ὀδύσ. ξ 42. πρβλ. *Friedreich*, *Die Realien in der Iliade und Odys.* Erlangen, 1856, σελ. 33 καὶ 616.

2) Ὅμηρ. Ὀδύσ. ζ 46. — Ἡσίοδος, Θεογον. 40.

3) Ἡσιόδ. Θεογον. 39. πρβλ. καὶ Ὀριγέν. κατὰ πασῶν αἰρέσεων ἔλεγχος, ἔκδ. E. Miller, σελ. 30.

4) Ἀριστοφάνης, Βάτραχοι 230, ἔκδ. Dindorf.

5) Πίνδαρος, ἀπόσπ. 95, ἔκδ. Bergk.

6) Πλάτων, Ἐπίγραμμα. 24, ἔκδ. Bergk, *Poet. Lyric. Graec.* τόμ. 2, σελ. 306.

7) Ὑμνοὶ Ὀμηρικοί, 19, εἰς Πᾶνα 6. — Σοφοκλῆς, *Αἴας* 695. — Εὐριπίδ. ἀπ. 697. — Πρβλ. Ἡροδ. 6, 105. Ἀθήναιον 10, 455 α.

8) Θεόκριτος 5, 14. πρβλ. Ὅμηρ. Ὀδύσ. ν. 97.

9) Αἰσχύλος, Πέρσαι 447.

10) Ἀνθολογία, Ἐπίγραμμα Ἀρχίου τοῦ νεωτέρου 109, 10. Σοφοκλῆς, *Αἴας* 694, ἔκδ. Lobeck. Ἴδ. καὶ τὴν σημ. αὐτόθι ἐν σελ. 247.

βαθύσκοιοι δρυμοὶ καὶ φάραγγες καὶ κοιλάδες, αἱ ἀνώμαλοι καὶ δύσβα-
 τοὶ δυσχωρίαι, αἱ ἡδίστα κελαρύζουσαι διαυγέσταται καὶ δροσεραὶ πη-
 γαί, τὰ ἀπαλῶς καταφερόμενα καὶ μελαγχολικῶς παφλάζοντα ὕδατα
 τῶν ρυακίων, οἱ μαλακοὶ λειμῶνες, ἔνθα κρόκοι καὶ ὑάκινθοι καὶ εὐώ-
 δης πόα χαριέντως θάλλουσιν, ἀντηχούσιν ἐκ τῶν ἡδίστων αὐλημά-
 των τούτου τοῦ καλαμόφθογγα παίζοντες πολυκρότου Πανός 1). Καὶ
 ἡ ἀηδὼν, ἡ ᾠδικωτάτη « ὄρνις, ἥτ' ἔαρος πολυανθέος ἐν πετά-
 λοισι θρηῖνον ἐπιπροχέουσα ἴει μελίγηρυν ἀοιδὴν », δὲν δύ-
 ναται νὰ παραδράμη τὸν Πᾶνα ἐν μέλεσιν 2). Εἶνε ἡδυμος ἡ Μοῦσα
 τῶν δονάκων τοῦ Πανός. Σιγᾶ δὲ ὁ ψίθυρος τῶν ὑψικαρήνων δρυῶν
 καὶ οἱ ἀπὸ πέτρας κρουνοὶ καὶ ἡ πολυμιγῆς βληχὴ τῶν τοκάδων, ὅταν
 ὁ εὐκέλαδος Πᾶν σύριγγι μελίζεται « ὑγρὸν ἰεὶς ζευκτῶν χει-
 λος ὑπὲρ καλάμων » 3). Εὐλαβῶς δὲ καὶ συγκεκινημένοι ἄγαν οἱ
 ἐπὶ τῆς γῆς θνητοὶ ἐπικροῶνται τῆς δαιμονίας ταύτης σύριγγος 4).
 Τὸ μέλος τοῦτο ἀντηχοῦν ἀπὸ βράχου εἰς βράχον καὶ ἀπὸ φάραγγος
 εἰς φάραγγα ἐπεξεγείρει τὰς ἐν αὐτοῖς διαιτωμένας Νύμφας. Ἄνεπι-
 σχέτως σπεύδουσι τότε αἱ καλλιστέφανοι παρθένοι πρὸς τὸν συρίζοντα
 Πᾶνα καὶ ἄλλαι μὲν λιγύμολπα συνάδουσι μετ' αὐτοῦ, ἄλλαι δὲ ὀρ-
 χοῦνται παρὰ τὰς μυλανύδρους κρήνας. Ὅλον δὲ τὸ ὄρος ἀντηχεῖ
 ἐκ τῶν ἡδίστων τούτων ἄσμάτων. Ἐκβεβακχευμένος τότε καὶ ὁ Πᾶν
 ὑπὸ τοῦ χοροῦ τούτου τῶν Νυμφῶν καταθέτει τὴν σύριγγα αὐτοῦ
 καὶ μετὰ τούτων, ἐπιφλεγόμενος ἐκ τῶν καλλιμόλπων ἄσμάτων αὐ-
 τῶν, συνορχεῖται ἐν μαλακῷ λειμῶνι, ἔνθα ὁ κρόκος καὶ ὁ εὐώδης ὑά-
 κινθος καὶ ἡ χλοερά πόα θάλλουσι, ζωηρότατα καὶ εὐθυμότατα μετὰ
 θαυμασίας εὐκαμψίας ἔνθα καὶ ἔνθα πηδῶν, ἅτε φιλόχορος καὶ τε-
 λεώτατος χορευτῆς τῶν θεῶν ὢν. Ὅλον δὲ τὸ ὄρος μέχρι καὶ τῶν
 ὑψίστων κορυφῶν αὐτοῦ ἀντηχεῖ ἐκ τῶν ὕμνων τούτων τῶν Νυμφῶν,
 τοὺς μάκαρας θεοὺς καὶ τὸν μακρὸν Ὀλυμπον ἐξυμνουσῶν 5).

1) Ὀμηρικὸς ὕμνος εἰς Πᾶνα. — πρὸβλ. καὶ Λουκιαν. Θεῶν διάλογοι 22, Πανός
 καὶ Ἑρμοῦ. — Αἰσχύλος, Πέρσαι 455, ἔκδ. Blomfield καὶ τὴν σημ. αὐτόθ. ἐν σελ.
 146 - 147.

2) Ὀμηρικὸς ὕμνος εἰς Πᾶνα 16.

3) Πλάτων, ἐπίγραμμα 24, ἔκδ. Bergk, ἐνθ. ἄνωτ.

4) Πausανίας 8, 36, 5, σελ. 654.

5) Ὀμηρικὸς ὕμνος εἰς Πᾶνα. — Αἰσχύλος, Πέρσαι 448. — Πίνδαρος, ἀπ. 99,
 Bergk. — Σοφοκλῆς, Αἴας 698 - 700, ἔκδ. Lobeck, καὶ τὰς σημειώσεις αὐτόθ. —

Τῇ ἀληθείᾳ ὅπως τὸ πῦρ τὸν ἐν τῷ χωνευτηρίῳ χρυσὸν τήκει καὶ ἀποχωρίζει τὸ πολύτιμον μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ἀτίμου, οὕτω καὶ τὸ δαιμόνιον τοῦτο πνεῦμα τὸ Ἑλληνικόν. Τὸν κόσμον τὸν φυσικὸν καὶ τὸν ἠθικόν, τὸν περιβάλλοντα τὸν ἄνθρωπον ἅμα γεννώμενον ἐν τῷ ἡμετέρῳ πλανήτῃ, δὲν περιλαμβάνει εἰς τὰς φαινὰς αὐτοῦ πτυχὰς ὅπως ἔχει, ἀλλ' ἀποχωρίσαν τὸ τίμιον ἀπὸ τοῦ ἥττον τιμίου, παραλαμβάνει μόνον τὸ τίμιον αὐτοῦ, ὅπερ ἀνταποδίδει καὶ ἐξωτερικεύει, μόνον ὅταν ἀποστιλβωθῇ ἐν αὐτῷ. Ἡ ὅπως ἡ ὑγρασία τῆς γῆς, τὰ μεταλλικὰ αὐτῆς στοιχεῖα, ἡ θερμότης, ὁ ἠλεκτρισμὸς καὶ τὸ φῶς τῶν ἀκτίνων τοῦ Ἡλίου, διερχόμενα διὰ τοῦ εὐγενοῦς πυρῆνος τοῦ ναρκίσσου καὶ τοῦ ἰου καὶ τοῦ ῥόδου καὶ μετουσιούμενα ἐν αὐτῷ ἐκφαίνονται αὐτὰ ταῦτα ἀπείρως καλλιπρεπέστερα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων ὡς φύλλα καὶ ἄνθη εὐχρούστατα καὶ εὐωδέστατα, οὕτω καὶ ὁ περιβάλλων τοὺς Ἑλληνας κόσμος, φυσικὸς τε καὶ ἠθικὸς· διερχόμενος διὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ μετουσιούμενος μετὰ τῆς ὑψηλῆς αὐτοῦ φύσεως ἐκφαίνεται εἶτα ὡς καλλίμορφός τις καὶ ἐνιαῖος κόσμος πολὺ καλλιπρεπέστερος τοῦ πραγματικοῦ. Ὅπου νῦν ἡ πεζὴ τοῦ νοῦ ἐνέργεια καὶ τὸ ἔτι πεζότερον πείραμα εὐρίσκει τὴν ἔλξιν τῶν σωμάτων, τὴν βαρύτητα, τὰ κύματα τὰ ἠχητικά, τὴν καταλλαγὴν τῆς ὕλης· ὅπου νῦν ἡ Μεταφυσικὴ ζητεῖ νὰ ἀνεύρη, ἀναλύουσα τὴν ἐν τῷ πνεύματι ἐμφάνισιν τοῦ κόσμου, οὐχὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ κό-

Σκόλια, 5, Bergk, Poet. Lyr. Graec. τόμ. 3, σελ. 644.— Ἀθήναιος, 15, 694 D.— Ἐκ τῶν χαριστάτων πλασμάτων τῆς Ἑλλ. φαντασίας εἶνε καὶ οἱ περὶ τῶν Νυμφῶν μῦθοι. Πᾶσαν τὴν ὑπὸ τὸν γλυκὺν τῆς Ἑλλάδος οὐρανὸν ἐξαπλουμένην φύσιν πληροῦσιν αἱ ἰοπλόκαμοι καὶ καλλιστέφανοι, καὶ ἐν κήποις καὶ δένδροις ζῶσαι «ἰσοδένδρου τέκμαρ αἰῶνος λαχοῖσαι» παρθένοι (Ἰδυκος ἀπ. 1 καὶ 6, Bergk, τόμ. 3, σελ. 235.— Ἀριστοφάνης Νεφέλ. 272 καὶ ἐξ.— Πανσανίας 8, 24, 4, σελ. 646).— Αὗται ἔχουσι τῶν ὄρεων τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς καὶ τὰς πηγὰς τῶν ποταμῶν καὶ τοὺς χλοερούς λειμῶνας (Ὅμηρος, Ὀδύσ. ζ 123.— Εὐριπίδης, Ῥῆσος 929. Ἡρακλῆς μαινόμενος 785) — Κατοικοῦσιν εἰς δροσερὰ καὶ ἐπέραστα ἄντρα, εἰς βαθέα σπηλαία, εἰς βράχους, εἰς ὄρη (Ὅμηρος, Ὀδύσ. ν 103. 347. ε 57. Ἰλιάς Ω 614) — Γίνονται ἐκ τῶν κρηνῶν, ἐκ τῶν ἀλσῶν, ἐκ τῶν ἱερῶν ποταμῶν (Ὅμηρος Ὀδύσ. κ. 350) — Διαιτῶνται ἐν αὐτοῖς (Ὅμηρ. Ἰλ. Υ 8) — Παίζουσιν ἀνά τὸν Ταύγετον καὶ τὸν Ἐρύμανθον, (Ὅμηρος, Ὀδύσ. ζ 105)— Ἄδουσιν ἐν τοῖς σπηλαίοις (Ὅμηρ. Ὀδύσ. ε 61)— Ἄδουσι κατὰ τὰ σύνδενδρα καὶ ὑψηλὰ ὄρη (Ἀθήναιος 15, 682 f)— Ἄδουσι τὴν νύκτα ἄσματα γλυκύτατα (Ἦμν. Ὅμηρ. εἰς Πᾶνα 21. Πίνδαρος Πυθιονικῶν 3, 78) καὶ πληροῦσι τὰς ἐρημίας φωνῶν ἀκουομένων ὑπὸ τῶν θνητῶν (Ὅμηρ. Ὀδύσ. ζ 122) — Ἰδ. καὶ Lehrs, Populäre Aufsätze aus dem Alterthum, Leipzig, 1875 «Die Nymphen» σελ. 109 — 140. — Καὶ κατωτέρω ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

σμου, ἀλλὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ πνεύματος· ὅπου σήμερον ἡ Μεταφυσικὴ διὰ τῆς τομωτάτης μαχαίρας αὐτῆς ζητεῖ νὰ ἀποχωρίσῃ τὸν ἐν τῷ πνεύματι ὡς ἓνα ἐμφανιζόμενον ἐξωτερικὸν κόσμον εἰς δύο μέρη, εἰς τὰ στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ κόσμου καὶ εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ πνεύματος, εἰς κίνησιν π. χ. κυμάτων τοῦ αἰθέρος καὶ εἰς χρῶμα, εἰς κίνησιν κυμάτων τοῦ ἀέρος καὶ εἰς ἦχον, εἰς ἐπάλληλα καὶ ἐσωτερικῶς ὅλως ἀσύνδετα γεγόμενα καὶ εἰς ἀλληλουχίαν κατὰ τὸ αἷτιον καὶ αἰτιατόν· ὅπου σήμερον βλέπομεν ψιλὰ δημιουργήματα τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ ξηρὰ προϊόντα τῆς καθόλου ἀνθρωπίνης φύσεως, ἐκεῖ οἱ πρῶτοι κάτοικοι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ὡς μὴ ἐκμαθόντες τὴν φύσιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ κόσμου ἐν ταῖς φιλοσοφικαῖς σχολαῖς τοῦ Δημοκρίτου καὶ τοῦ Herbart, τοῦ Πλωτίνου καὶ τοῦ Hegel, τοῦ Ἐπικούρου καὶ τοῦ Büchner, τοῦ Παρμενίδου καὶ τοῦ Fichte, τοῦ Ζήνωνος καὶ τοῦ Berkley, ἔβλεπον τὸν ἀριστοτέχνην Δία σκῆπτρον καὶ κεραυνὸν ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ ἔχοντα καὶ τὰς Μοῖρας καὶ τὴν Θέμιν παρ' αὐτῷ καθημένας. Ἐβλεπον τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Περσεφόνην, ἔβλεπον τὸν Διόνυσον μετὰ τῶν Σειληνῶν καὶ σύμπαντος τοῦ θιάσου αὐτοῦ, ἔβλεπον τὸν Πᾶνα καὶ τὰς Νύμφας, τὰς Ὠρας καὶ τὰς Χάριτας, τὴν Ἀφροδίτην καὶ τὸν Ἔρωτα, τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Ἑρμῆν, τὴν Ἀθηνᾶν καὶ τὸν Ἥφαιστον 1). Διοικεῖ καὶ συνέχει τὸν κόσμον ὁ Ζεὺς καὶ οὐχὶ ἡ ἐλκτικὴ δύναμις οὐδὲ οἱ νόμοι τῆς βαρύτητος. Ἡ Δήμητρα καὶ ἡ Περσεφόνη καὶ ὁ Διόνυσος, θεοὶ πολύτιμοι, εἶνε οἱ παρέχοντες τοὺς καρποὺς εἰς τὴν γῆν κατὰ τὸ ἔαρ, οἱ ἀφαιροῦντες τούτους κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, οἱ ἐπαναδίδοντες τούτους κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος. Ἡ Ἀφροδίτη καὶ ὁ Ἔρως καὶ οὐχὶ ἡ φύσις τοῦ πνεύματος οὐδὲ ὁ ἠλεκτρισμὸς τῶν σωμάτων εἶνε οἱ γεννῶντες καὶ ὑπεκκαίοντες τὴν ἐρωτικὴν τῆς ψυχῆς διάθεσιν. Ὁ Διόνυσος εἶνε ὁ διαχέων εὐθυμίαν εἰς τὴν ψυχὴν καὶ οὐχὶ αἱ ἀναθυμιάσεις τοῦ οἴνου οὐδὲ ἡ ἐπίδρασις τούτου ἐπὶ τε τῶν νεύρων καὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Οἱ ἠθικοὶ νόμοι καὶ ἡ τάξις τοῦ Παντός εἶνε τοῦ Διὸς καὶ τῶν λοιπῶν θεῶν βουλήσεις καὶ ἔργα· εἶνε οἱ γλυκύμολποι ἦχοι, οἱ εἰς τὸ Σύμπαν ἐπιπροχεόμενοι ἐκ τῆς λύρας τοῦ Ἀπόλλωνος, ὑπὸ τοῦ φωτός, τοῦ χρυσοῦ πλήκτρου αὐτοῦ, πληττομένης,

1) Πρὸς Hermann Lotze, Mikrokosmos τόμ. 3, σελ. 54 - 57.

« Τὴν λύρην ἀρμόζεται

Ζηνὸς εὐειδῆς Ἀπόλλων, πᾶσαν ἀρχὴν καὶ τέλος
συλλαβῶν, ἔχει δὲ λαμπρὸν πλήκτρον ἡλίου φάος » 1)

καὶ οὐχὶ δημιουργήματα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῶν ἐγκο-
σμίων στοιχείων. Ἡ φιλοπόλεμος τῆς ψυχῆς διάθεσις εἶνε τοῦ Ἄρεως
φύσημα καὶ οὐχὶ ιδιότης τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς. Αἱ τέχναι εἶνε διδά-
γματα τῶν θεῶν καὶ οὐχὶ εὐρήματα τῆς ἀνάγκης καὶ τῆς ἀγχινοίας
τῆς ἀνθρωπίνης. Ὁ γλυκὺς φλοῖσθος τῶν ἐπὶ τῶν αἰγιαλῶν ἀπαλῶς
συνθραυομένων κυμάτων· ἡ μακρόθεν προερχομένη συγκεχυμένη, ἀλλ'
ἡδίστη συμφωνία, ἣν συναποτελοῦσιν ὁ τέττιξ καὶ ἡ ἀηδὼν, οἱ μυ-
κηθμοὶ τῶν παντοδαπῶν θηρίων τῶν δρυμῶν καὶ ὁ ἀπαλὸς ψίθυρος
τῶν ὑψικαρήνων δρυῶν καὶ πτελεῶν καὶ αἰγείρων καὶ πιτύων τῶν
πυκνοφύλλων δρυμῶνων, τῶν χαριέστατα ὑπὸ τὸν κατάφωτον οὐρα-
νὸν τῆς Ἑλλάδος θαλλόντων· τὸ γλυκὺ κελάρυσμα τῶν μαλακῶς
κυλιομένων ρεῖθρων τῶν ποταμῶν καὶ τὸ μελαγχολικὸν ἄσμα τῶν
ποιμένων καὶ ἡ μονότονος βληχὴ τῶν ποιμνίων· αἱ πολύτροποι τού-
των ἀπηχήσεις ἐφαίνοντο εἰς τοὺς ἀρχαίους κατοίκους τῆς Ἑλλάδος
οὐχὶ ὡς διάφοροι κατὰ τὴν ταχύτητα κινήσεις τῶν κυμάτων τοῦ ἀέ-
ρος, ἅτινα τὸ ἀκουστικὸν ἡμῶν νεῦρον ἐρεθίζοντα παράγουσι τὸν
ἦχον, οὔτε ὡς ἀνάκλασις τῶν ἡχητικῶν κυμάτων, ἀλλ' ὡς αὐλήματα
τῆς σύριγγος τῆς Πανός, ὡς ἄσματα τῶν Νυμφῶν, ὡς ἀπηχήσεις
τῶν ποδῶν αὐτῶν, εὐθύμως ὀρχομένων, καὶ ὡς αὐτόματος ῥῶδῃ τῶν
πανταχοῦ τῆς γῆς τεθαμμένων μελῶν τῆς ἔνεκα τῆς ὀργῆς τοῦ Πανός
κατασπαραχθείσης εὐκελάδου καὶ μιμηλῆς Νύμφης Ἠχοῦς 2).

Δαιμόνιον Ἑλληνικὸν πνεῦμα! Πῶς ἐφαντάσθη τὸν κόσμον! Ἐδη-
μιούργησε τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὰς Μούσας. Ἐφαντάσθη σύμπασαν
τὴν γῆν ὡς σεμνὸν κατοικητήριον τῶν ἰοπλοκάμων καὶ καλλιστεφά-
νων Νυμφῶν. Ἐπλασε τοὺς γλαφυρωτάτους μύθους τοῦ Πανός, τῆς
ρόδοδακτύλου Ἠοῦς, τοῦ Ἰακίνθου, τοῦ Ναρκίσσου, τῆς Δάφνης,
τῆς Σύριγγος, τῆς Πίτυος, τῆς Ἠχοῦς, τῆς Φιλομήλας, τῆς Πρό-
κνης. Ἐφαντάσθη πᾶν μῶριον τῆς γῆς καὶ πᾶσαν γωνίαν τοῦ οὐρα-
νοῦ ὡς ἐκφανσιν τοῦ θείου κάλλους. Ἠδυνήθη τὴν ἀφιπταμένην καὶ

1) Σκυθίνος, Bergk, Poet. Lyr. Gr. τόμ. 2, ἔκδ. 4, σελ. 407.

2) Λόγγος, Τὰ κατὰ Δάφνην καὶ Χλόην 3, 23. ἔκδ. Hercher. — Πρὸβλ. καὶ Μό-
σχον ἀπ. 4, ἔκδ. Ahrens.

διολισθαίνουσαν πνευματικωτάτην καὶ ἐρασμιωτάτην πασῶν τῶν ἰδιοτήτων τῆς θεότητος, τὸ κάλλος, νὰ συλλάβῃ, καὶ ἐν χρώμασι καὶ τόνοις καὶ σχήμασι καὶ λέξεσι στερρῶς καὶ ἀφύκτως νὰ ἐγκατακλείσῃ. Ἐπρέσβευσε τὸ κάλλος ὡς θρησκείαν, κατὰ τὴν χαρακτηριστικὴν ἔκφρασιν τοῦ Hegel. Προσέθηκεν εἰς τὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως τῆς θεότητος τὴν ἐκ τῆς τάξεως καὶ ἁρμονίας καὶ τοῦ κάλλους τοῦ κόσμου ἀπόδειξιν 1). Ἐπίστευσε ὅτι διὰ παντὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς εἶνε τεταμένον ἄπλετον καὶ λαμπρότατον φῶς, ὅπερ συνδέον τὸν οὐρανὸν καὶ σύμπαντα τὸν κόσμον συνέχει πάντα τὰ περιφερόμενα οὐράνια σώματα εἰς ἓν ὅλον λαμπρὸν καὶ ἁρμονικόν. Ἐφαντάσθη ὅτι ἐπὶ ἐκάστου τῶν οὐρανίων τούτων σωμάτων ἐπικάθηται ἀνὰ μία Σειρὴν, λιγύμολπα καὶ διάφορα ἐκάστη ἄσματα ἄδουσα, ἐκ τῆς συμφωνίας τῶν ὁπαίων ἢ ἔρρυθμος καὶ ἐμμελῆς θεία ἁρμονία συναποτελεῖται 2). Ἐφαντάσθη τὸν ὅλον κόσμον ὡς λύραν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὡς τὸ πλῆκτρον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ κρατοῦσαν τάξιν καὶ ἁρμονίαν ὡς τοὺς μελωδικωτάτους τόνους τοῦ φορμίζοντος Ἀπόλλωνος! 3)

Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος ἐκ πάντων τούτων; Ἀφοῦ ἡ καλλιπρεπεστάτη καὶ ἐρασμιωτάτη αὕτη ἔκφρασις τοῦ δαιμονίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, ἀφοῦ εἰς Μουσηγέτης Ἀπόλλων μετὰ τῶν Μουσῶν, ἀφοῦ εἰς Πᾶν μετὰ τῶν Νυμφῶν δὲν εἶνε εἰς «εἴκοσι πέντε» στίχους ἐκτεθειμένοι καὶ εἶνε εἰς τριάκοντα πέντε, δύναται ποτε νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος; Εἶνε δυνατόν ποτε νὰ ἐπιτραπῇ οἱ μικροὶ Ἑλληνόπαιδες διὰ τοῦ ποιητικωτέρου καὶ χαριεστέρου τρόπου νὰ ὀδηγηθῶσιν εἰς τὴν ἀπαλὴν καὶ ἰλαρὰν φύσιν τῆς πατρίδος αὐτῶν διὰ τῶν χαριστάτων τούτων μύθων, ἀφοῦ «εἶνε εἰς σελίδας σχεδὸν τρεῖς»; Τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο θὰ ἐπετρέπετο ἴσως, ἐὰν ἦτο ἄλλος τις κριτής, ἦττον μεμουςωμένος καὶ βλακικώτερον μεριμνῶν περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι δημοσίας ἐκπαιδεύσεως τοῦ νῦν παρατυχόντος Παφλαγόνος, περὶ οὗ ὁ μὲν Πίνδαρος εἶπεν·

«Ὅσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς ἀτύζονται βοᾶν
Πιερίδων αἶοντα»,

1) Ἀριστοτέλης, ἀπόσπ. 14, σελ. 1476, α, 34.

2) Πλάτων, Πολιτεία 616 B καὶ ἐξ.

3) Σχυθίνος, Bergk, Poet. Lyg. Graec. τόμ. 2, σελ. 507, ἔχδ. 4.

ὁ δὲ Ἀριστοτέλης: « Λέγεται καὶ τοὺς γῦπας ὑπὸ τῆς τῶν μύρων ὀσμῆς ἀποθνήσκειν, εἴαν τις αὐτοὺς χρίσῃ ἢ δῶ τι μεμυρισμένον φαγεῖν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς κανθάρους ὑπὸ τῆς τῶν ῥόδων ὀσμῆς » 1).

Ὁ κῆπος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλκινόου.— Ὁ ἡμέτερος κ. κριτῆς καταπτύων καὶ τὸ Ὀμηρικὸν τοῦτο ἀριστούργημα λέγει:

« Ὁ κῆπος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλκινόου εἰς σελίδας τρεῖς ὅτι ὁ ποιητῆς λέγει ἐν στίχοις ἔννεακαίδεκα Ὀδυσ. η 113-131 ».

Τὸ νὰ εἶνέ τις μωρός, τοῦτο εἶνε θεόσδοτος Ἄτη, καὶ δὲν δύναται νὰ ὑπαχθῇ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠθικῶς καταλογιστῶν. Τὸ νὰ ἀντικαταλλάσῃ τις τὸ ὑψηλὸν ἔργον τοῦ κριτοῦ πρὸς τὸ βάνανσον ἐπάγγελμα τοῦ τυροπώλου, τοῦτο εἶνε ἀποτέλεσμα φύσεως καὶ ἀνατροφῆς καὶ ἔξεων πολυχρονίων, ὅπερ δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠθικῶς ἀκαταλογίστων. Τὸ νὰ εἶνέ τις ὁμως **ψεύστης**, τοῦτο εἶνε τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως διάθεσις μοχθηρὰ καὶ πάντως ὑπάγεται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἠθικῶς καταλογιστῶν, ὅθεν καὶ τὸ ἀξιόποινον αὐτῆς.

Ὁ ἡμέτερος κριτῆς, κατὰ τὸ εἰωθός, **ψεύδεται** καὶ ἐνταῦθα, δισχυριζόμενος ὅτι ὁ ἐν τῷ κατακρινομένῳ Ἑλληνικῷ μου ἀναγνωσματαρίῳ « ὁ κῆπος τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἀλκινόου » περιέχεται εἰς τοὺς ἔννεακαίδεκα στίχους τοὺς ἐν Ὀδυσ. η 113-131. Ἀπέκρυψε τὴν εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ κήπου τούτου, τὴν ἐκτεινομένην ὄχι ἀπὸ στίχου 113-131, ὡς λέγει, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ στίχου 112-133, ἀναγκαιοτάτην πρὸς ἀνάγνωσιν παιδαρίων εἰσαγωγὴν, ἥτις ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ στίχου 81-90, καὶ ἥτις ἔκειτο ἐπιδηλότατα ἀναγεγραμμένη κάτωθεν τῆς ἐν τῷ ἀναγνωσματαρίῳ τούτῳ ἐπιγραφῆς οὕτως (Ὀμηρος Ὀδύς. η 81 καὶ ἐξ. 112-133). Ἀπέκρυψε δηλ. **ψευδόμενος** στίχους ἐν ὄλῳ 11, καὶ τοῦτο, ἵνα καταστήσῃ τὸ βάρος τῆς ἐν μακρηγορίᾳ ἀμαρτίας μου βαρύτερον καὶ τὴν αἰτιολογίαν τῆς καταδίκης τοῦ τόσο ἀμαρτωλοῦ τούτου βιβλίου εὐσχημοτέραν!

Ἀναίσθητα καὶ παχύφρονα ἀνθρώπια! Εἰς Γλάδστων ἀποθαυμάζει τὴν εὐπάθειαν πρὸς τὸ ἐν τῇ φύσει καλὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ,

1) Πίνδαρος, Πυθιονικῶν 1, 13. — Ἀριστοτέλης, περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων 845, α, 35.

ἐπεκτεινομένην καὶ πρὸς τὸ καλόν, τὸ ὁποῖον ἰδίως σήμερον ὁ πεπολιτισμένος κόσμος ἀγαπᾷ, ὡς αὐτὸς λέγει, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἐπάγεται τὴν Ὀμηρικὴν περιγραφὴν τοῦ κήπου τούτου τοῦ Ἄλκινού 1). Εἰς Ἀλέξανδρος v. Humboldt ἐκθύμως καὶ μετὰ σοφίας ὑπερμαχόμενος τῆς γνώμης ὅτι οἱ Ἕλληνες ἦσαν εὐπαθέστατοι πρὸς τὸ ἐν τῷ φύσει καλὸν κατὰ τοῦ Schiller καὶ πολλῶν ἄλλων ὁμοθωνῶν αὐτοῦ ἐξόχων ποιητῶν καὶ φιλοσόφων καὶ φιλολόγων, δισχυριζομένων τὰ ἐναντία, ἐπάγεται ὡς τεκμήριον τοῦ ὀρθοτάτου τούτου δισχυρισμοῦ αὐτοῦ σὺν πολλοῖς ἄλλοις καὶ τὸν « κῆπον τοῦτον τοῦ Ἄλκινού » 2), καὶ σεῖς Ἕλληνες τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι Ἑλληνοπαίδων διδάσκαλοι, διότι οἱ 30 ἔντυποι στίχοι τοῦ Ὀμήρου ἀπεδόθησαν διὰ τριῶν χειρογράφων, καὶ τούτων ἡμικλάστων, σελίδων τοῦ ἀναγνωσματαριογράφου, ἀποστρέφετε τὸ πρόσωπον ἐκ τῆς Ὀμηρικῆς καλλιφωνίας καὶ ὑψηλολογίας καὶ κυλίεσθε εἰς « τὰ λαρδιά » καὶ « τὰ τουλουμήσια τυριά » καὶ « τὰ ῥογχαλητὰ » καὶ « τὲς μύξες » τοῦ κ. Βρατσάνου καὶ εἰς « τὲς μοῦχλες » καὶ « τὲς μπάφες » καὶ « τὰ στειράδια » καὶ « τὴν κόπρον » καὶ « τὰ περιπτώματα » τοῦ κ. Κουρτίδου, ὡς τινα ὕβρια θηρία ;

Ἄλλὰ « σύες ἥδιον βορβόρω λούονται δυσωδιστατῶ ἢ ὕδατι διειδεῖ καὶ καθαρῶ », κατὰ τὸν Σέξτον τὸν Ἐμπειρικόν 3), καὶ « ὄνος σύρματ' ἂν ἔλοιτο μᾶλλον ἢ χρυσόν· ἥδιον γὰρ χρυσοῦ τροφή ὄνοις », κατὰ τὸν Ἡράκλειτον 4).

Πάντες, καὶ οἱ ἀρχαιότεροι καὶ οἱ νεώτεροι ἄνθρωποι, μετὰ θαυμασμοῦ μνημονεύουσι τοῦ κήπου τούτου τοῦ Ἄλκινού. Δι' ὅλης τῆς ἀρχαιότητος ἡ φήμη αὐτοῦ ἦτο μεγίστη. Οἱ ποιηταὶ πραγματευόμενοι περὶ κήπων, τοῦτον τὸν κῆπον τοῦ Ἄλκινού ἐθεώρουν ὡς ἰδεῶδες. Οἱ σοφισταὶ καὶ οἱ ἐπιστολογράφοι ὁσάκις περιέγραφον κήπους, πρὸς αὐτόν, ὡς πρὸς ἀνυπέβλητον παράδειγμα τελειότητος, προσέβλεπον. Πόλεις ἀπετύπουν εἰς τὰ νομίσματα αὐτῶν τὸν κῆπον τοῦτον τοῦ Ἄλκινού ! Ἀκόμη καὶ ὁ Ρουσσὸ εἰς τὸν Emil αὐτοῦ

1) W. E. Gladstone's Homerische Studien, frei bearbeitet von Dr. Albert Schuster, Leipzig, 1863, σελ. 447.

2) Alexander von Humboldts Kosmos, Stuttgart, 1870, τόμ. 2, σελ. 7 καὶ σημ. 11.

3) Σέξτος ὁ Ἐμπειρικὸς, Πυρρωνείων ἀποτυπώσεων A, 56. ἔκδ. Bekker, σελ. 14 στίχ. 22.

4) Ἡράκλειτος, ἀπ. 85, Mullach τόμ. 1, σελ. 327.

μνημονεύει τοῦ κήπου τούτου, ἀκόμη καὶ σήμερον πολλὰ δύναται τις νὰ μάθῃ καὶ πολλὰ ἐπωφελῶς νὰ ἐφαρμόσῃ ἐκ τοῦ Ὀμηρικοῦ τούτου κήπου εἰς τοὺς καθ' ἡμᾶς κήπους ὡς πρὸς τε τὸ σχεδιάγραμμα καὶ ὡς πρὸς τὴν διακόσμησιν αὐτῶν 1).

Ἄλλ' ἀδιάφορον ὁποῖός τις εἶνε κατὰ τὴν ἀξίαν ὁ Ὀμηρικὸς οὗτος κήπος καὶ ὁποῖα τις εἶνε ἡ ἱστορία αὐτοῦ. Ἀναντιρρήτως ὁμως βέβαιον εἶνε ὅτι χιλιάκις προτιμότερον οἱ μικροὶ παῖδες πνευματικῶς νὰ περιφέρωνται εἰς κήπους, οἰοιδήποτε καὶ ἂν εἶνε οὗτοι, παρὰ νὰ συναστρέφωνται μετὰ Μεσολογγιτῶν ἀλιέων καὶ νὰ ἀναμιγνύωνται μετὰ ξὺ ἀνθρώπων «σχίζόντων ἐτι σπαίροντας τοὺς ἰχθῦς» καὶ νὰ ἀναστρέφωνται ἐν καλαμωταῖς μεταξοσκωλήκων ἀληλιμμέναις «διὰ ξηρᾶς κόπρου βοῶν» 2).

Τοιαύτη τις εἶνε ἡ πρωτοφανὴς αὕτη κριτικὴ, μάλιστα μὲν καπηλική, ἥκιστα δὲ κριτικὴ.

1) *Friedreich*, Die Realien in der Iliade und Odyssee, 1856, σελ. 271 - 275. — *Pazschke*, über die Homerische Naturanschauung, Gymnasialprogramm, Stettin, 1848 - 1849, σελ. 7. — *Gladston*, ἐνθ. ἄνωτ. σελ. 447.

2) Ἐστεμμένον Ἑλληνικὸν Ἀναγνωσματάριον τῆς τετάρτης τάξεως, σελ. 123 καὶ 82 περὶ τὸ μέσον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Λέξεις, εὔρεσις, ὀρθότης ἐπιστημονική τε καὶ λογική.

Ἡ λέξις τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασιν ἀνάλογος. — Τὰ πράγματα ὀρθὰ ἐπιστημονικῶς. — Ἡ γυνή πρὸς τὰς ἔξωθεν θυμαυλίας ἀσθενής. Γυναῖκες ἀνδρῶν φιλοπενθέστεραι. — Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς Μαλλούς. — Ἀνελεύθερον ἢ μικρολογία. — Φῶτος Τζαβέλλας, ἔξοχος τοῦ ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας πολέμου ἤρωος. — Φορτικὸν ἢ μωρολογία. — Ἡ Πραξιθέα τοῦ Εὐριπίδου. — Ἴδουκος ὁ κιθαρωδός. — Ἡ σφαγὴ τῶν θυμάτων. — Οἱ πρὸς ἄγρια θηρία μαχόμενοι κύνες. — Οἱ Ἐκατόγχειρες. Ὁ Ἐκατόχειρ Γόης. — Ἐκάτη ἡ εὐμενὴς θεὸς τῶν τιμῶν καὶ ἐργατικῶν ἀνθρώπων. — Τὸ Χάος κατὰ τὴν Τιτανομαχίαν. — Αἱ Νύμφαι καὶ τὰ ἐπέραστα ἄντρα αὐτῶν. — Ὁ Κολωνός τοῦ Σοφοκλέους. — Ἡ τρικυμία τοῦ Ὀμήρου. — Ὁ ὄγκος τῶν ἄστρων καὶ τὸ σχῆμα τῆς γῆς κατὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. — Ἡ τάξις καὶ ἡ ἀκολουθία τῆς ἐξανθήσεως τῶν ἀνθέων κατὰ τὸν Θεόφραστον. — Ἡ ἀμετάβλητος τάξις τοῦ κόσμου κατὰ τὸν Ἀριστοτέλην. — Ἐπίλογος.

Ὁ ἡμέτερος κριτὴς δὲν ἀρκεῖται εἰς τὸν μέχρι τοῦδε ἐκθεατρισμὸν αὐτοῦ. Ἐν τῇ παραζάλῃ αὐτοῦ ὑπολαμβάνων, ὡς εἶνε φυσικόν, τοὺς λήρους καὶ τοὺς βατταρισμοὺς τοὺς ἐκ τῶν χειλέων αὐτοῦ ἐπιπροχουμένους ὡς σοφίαν, ἐξακολουθοῖ τοιαῦτα ληρῶν :

« Ἄλλο δὲ σφάλμα τοῦ κ. συγγραφέως περὶ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ἀναγνωσμάτων εἶνε ἡ χρῆσις ἐνίοτε λέξεων σπανιωτάτων τῆς ἀρχαίας γλώσσης, αἵτινες οὐχὶ σπανίως συμφύρονται μετὰ καθωμιλημένων δημωδῶν οἷον εὐοργησία, δρυμῶν, γράστις, τεχνιτεύματα καὶ ἐπιτεχνήματα, δέλφακες, μέτωπον συννεφές, καλλιλαμπέτης ἥλιος, καλλιμόλπον ἄσμα, ἀρόσιμος, νάπαι καὶ λόχμαι, κρότῳνες, ὑποπερκάζειν, βύρσα, οὐχὶ ἀπαιράιτητοι διὰ τοὺς παῖδας. Σελ. 48 « πρὶν ὅμως τρυπώσωσιν ἐκεῖ, ἔδεδαν εἰς τὸ ἄκρον μιᾶς ῥόκας ἐν ἐρυθρὸν μανδήλιον καὶ ἐστερέωσαν τὴν ῥόκαν ἐπὶ τῆς χιονοσκεποῦς καλύβης. « Σελ. 49 « ἤκουσαν ἔξω τὸν βύαν νὰ μυκᾶται (;) καὶ τὴν θύελλαν νὰ μαίνηται. Τὰ κακόμοιρα κτλ. » « φριμάσδονται μαρούλια κουρέλια » κτλ. ἅτινα ἠδύναντο νὰ λείπωσι καὶ νὰ μὴ ἀπολέσῃ μηδὲν ἢ εὐγένεια τῆς γλώσσης, ἣν μεταχειρίζηται ἐν τῷ Ἀναγνωσματαρίῳ αὐτοῦ ὁ κ. συγγραφεὺς καὶ ἦτις εἶναι ἡ γραφομένη, ἀλλὰ πλεον τοῦ δέοντος δι' ἀναγνωστικὸν βιβλίον κεκαθαυμένη ».

Περὶ τῆς ψευδολογίας, τῆς κακονοίας καὶ τῆς παραζάλης

τοῦ ἡμετέρου κριτοῦ, τῶν καταδήλων γενομένων ἐκ τῆς παρατηρήσεως αὐτοῦ ταύτης, ἐγένετο ἤδη ὁ προσήκων λόγος ἀνωτέρω ἐν ταῖς σελ. 70 - 76 καὶ ταῖς αὐτόθι ὑποσελιδ. σημειώσεσιν. Ἐνταῦθα λέγω μόνον ὅτι εἶνε ἀπρεπές διδάσκαλοι νὰ ψεύδωνται καὶ νὰ εὐρίσκωνται ἐν διηνεκεῖ παραζάλη, ἄλλα νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ ἄλλα νὰ ἀντιλαμβάνωνται, ἄλλα νὰ βλέπωσι καὶ ἄλλα νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσιν. Νὰ βλέπωσιν « ἤκουσαν ἔξω τὸν βύαν νὰ φωνάζη » καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσιν « ἤκουσαν ἔξω τὸν βύαν νὰ μυκᾶται » καὶ μετ' ἐρωτηματικοῦ μάλιστα ἐν μέσῳ παρενθέσεως· οὐδαμοῦ νὰ βλέπωσι « κουρέλια » καὶ νὰ ἀναγινώσκωσι καὶ νὰ γράφωσι « κουρέλια ». Σφόδρα δὲ ἀνακόλουθον κριταὶ βραβεύοντες « ταῖς μοῦχλες » καὶ « τοὺς κουμπάρους καὶ ταῖς κουφάλες καὶ τὰ λαρδιὰ καὶ τὰ μουγκρίσματα »· κριταὶ βραβεύοντες « τὸν σῦν καὶ τὴν ἔδδιχα καὶ τὸν κάδδιχον » νὰ εὐρίσκωσι τὸ « τρυπόνω καὶ τὴν ῥόκαν » ἀπορριπτέα ὡς καθωμιλημένα καὶ « τὰ καλλίμολλα ἄσματα καὶ τὸν καλλιλαμπέτην ἥλιον » ὡς « σπανιωτάτας τῆς ἀρχαίας γλώσσης λέξεις ». Ὀλίγον ὑψηλότερον ἔπρεπε νὰ κρατῆται τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα καὶ ὀλίγον ἀγνότερον τὸ κριτικὸν ἀξίωμα!

« Καὶ περὶ τὰ πράγματα δὲ σφάλλεται οὐχ ἄπαξ ὁ συγγραφεὺς οὕτω· Σελ. 8 ὁ μῦθος τοῦ πιθήκου καὶ τῆς καμήλου δὲν δηλοῖ φθόνον ὡς ἐπιγράφεται ».

Τὸ κοινωνοῦντα λόγων ψέγειν λόγους, μηδὲν ἔχοντα διορίζειν περὶ τῆς φαυλότητος αὐτῶν ὑποψίαν δίδωσι τοῦ δοκεῖν δυσχεραίνειν οὐ διὰ τὸ ἀληθὲς ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν » 1) καὶ διὰ κακόνοιαν πρόσθετος.

Σελ. 15 τὸ ἐπιμύθιον τοῦ ὀδοιπόρου καὶ τῆς ἄρκτου δὲν ἀρμόζεται πρὸς τὸν μῦθον ».

« Τὸ μὲν γὰρ ἀντειπεῖν οὐ χαλεπὸν ἀλλὰ καὶ πάνυ ῥᾶδιον εἰρημένῳ λόγῳ· τὸ δ' ἕτερον ἀνταναστῆσαι βελτίονα παντάπασιν ἐργῶδες » 2).

« Σελ. 33 « τὰ τέκνα του τὰ ὑπεραγαπᾶ » ἀλλ' ἀνωτέρω « τρώγουσι τὰ τέκνα των ».

1) Ἀριστοτέλης, περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων 175, α, 14.

2) Πλούταρχος, περὶ τοῦ ἀκούειν, κεφ. 7, σελ. 40 Ε.

Πρόκειται δηλ. ένταῦθα περί τοῦ χοίρου, ζώου γνωστοτάτου ἰδίως ἐν τοῖς χωρίοις, ὅπερ ἐξ ἄκρας χρηστότητος, ἀποσιωπᾶ μὲν ὁ κ. κρι- τής, ἐγκαταπλέκει δ' οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε νὰ φανῆ ὁ ἐν τῷ βι- βλίῳ μου λόγος καταφερέστερος εἰς τὴν εἰκαιολογίαν.

Πόση δὲ εἶνε ἡ χρηστότης καὶ ἡ σοφία τοῦ κ. κριτοῦ φαίνεται ἐκ τούτων. Τὰ κατακρινόμενα ταῦτα χωρία ἀκέραια ἔχουσιν οὕτως· «Οἱ χοῖροι . . τρώγουσι συνήθως μὲν ρίζας, ὀπώρας . . ἐνίοτε δὲ καὶ σκώληκας, ἔντομα . . καὶ τὰ τέκνα των, ὅταν πολὺ τοὺς ἐνο- χλῶσι». Εἶτα «Ὁ χοῖρος εἶνε γενναῖος καὶ τολμηρός, φιλόστορ- γος καὶ κοινωνικός. Τὰ τέκνα του τὰ ὑπεραγαπᾶ. Χαίρει νὰ τὰ ἔχη πλησίον του, νὰ τὰ βλέπῃ καὶ νὰ τὰ θηλάζῃ. Ἀλλοίμονον δὲ εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἐγγίση ἢ θελήσῃ νὰ βλάψῃ αὐτά. Ἐπιτίθεται κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν βλάπτει πολὺ· δύναται νὰ τὸν σχίσῃ καὶ νὰ τὸν φάγῃ». Οὕτως ἔχει τὸ ὅλον χωρίον. Εἶνε δὲ κατὰ τὰ ἐν τῇ All- gemeine Thierseelenkunde τοῦ G. F. Schubert (1865, σελ. 251 καὶ 253) τάδε: *Es frisst (das Schwein δηλ.) . . Obst, Wur- zeln, Würmer, Larven . . selbst seine eigenen Jungen, wenn sie ihm zu viel schreien . . Das Schwein hat viel Sinn für Ge- selligkeit . . Liebe und Freude an seinen Jungen, aberna- türlich nach seiner Art, ist nebst dem Futterneide, der ein- zige bemerkbare Affect. Ihre Jungen vertheigt die Mutter mit grosser Wuth, und Wehe dem, der eins anrührt, sie ist im Stande und frisst ihn auf*».

Καὶ οὐ μόνον παρὰ τοῖς Γερμανοῖς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι τοιοῦτον ἐκφαίνεται τὸ ζῶον τοῦτο. Λέγει ὁ Αἰλιανός· «Ἡ ὕς καὶ τῶν ἰδίων τέκνων ὑπὸ τῆς λαιμαργίας ἀφειδῶς ἔχει» 1). Λέ- γει ὁ Πλούταρχος· «Ἄν γὰρ ὕς τεκοῦσα δελφάκιον ἢ κύων διασπα- ράξῃ σκυλάκιον, ἀθυμοῦσι καὶ ταραττονται, καὶ θεοῖς ἀποτρόπαια θύουσι καὶ τέρας νομίζουσιν, ὡς πᾶσι κατὰ φύσιν στέργειν τὰ τικτό- μενα καὶ τρέφειν οὐκ ἀναιρεῖν προσήκον. οὐ μὴν ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς μετάλλοις πολλῇ συμπεφυρμένον γῆ καὶ κατακεχωσμένον ὁμως δια- στίλβει τὸ χρυσίον, οὕτως ἡ φύσις ἐν αὐτοῖς τοῖς ἡμαρτημένοις ἤθεσι καὶ πάθεσιν ἐκφαίνει τὸ πρὸς τὰ ἔκγονα φιλόστοργον» 2). Λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς· «Χάριεν τὸ τοῦ Ἀντιφῶντος οἰωνισαμέ-

1) Αἰλιανός, περί ζῴων 10, 16.

2) Πλούταρχος, περί τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας 497 D.

νου τινός, ὅτι κατέφαγεν ὡς τὰ δελφάκια, θεασάμενος αὐτὴν ὑπὸ λιμοῦ διὰ μικροψυχίαν τοῦ τρέφοντος κατισχναμένην· Χαῖρε, εἶπεν, ἐπὶ τῷ σημείῳ· ὅτι οὕτω πεινώσα, τὰ σὰ οὐκ ἔφαγε τέκνα» 1).

Τώρα εἰς ὅλην ταύτην τὴν ἐπαφρόδιτον χοιρολογίαν τίς πταίει; Ὁ χοῖρος, οὐτινος τὸ ἦθος εἶνε τόσοσ διημαρτημένον καὶ ὁ τρόπος τόσοσ ἀνώμαλος ἢ τοῦ χοίρου τούτου ὁ κριτής, οὐτινος τὸ ἦθος εἶνε τόσοσ εὐθύ καὶ ὁ τρόπος τόσοσ χρηστός; Τὸ ὅτι δὲ εἶνε ἄδικον αἱ ἀνωμαλῖαι τῆς φύσεως νὰ ἐπιρρίπτωνται εἰς τὸν ἐκφράζοντα ταύτας, σόλοικον δέ, εἰ μὴ καὶ πάροινον, διατελῶν τίς ἐν τελείᾳ ἀγνοίᾳ τῶν πραγμάτων νὰ ἀνοιγή πλατύτατον τὸ στόμα καὶ νὰ λέγη ὅ τι φθάση, μόνον ἵνα μὴ λησμονηθῆ ὅτι εἶνε κριτής καὶ αὐτός, τοῦτο οὐδ' ὁ παχυνούστερος τῶν ἀνθρώπων δύναται ν' ἀρνηθῆ.

« Προσποιεῖσθω δὲ ἕκαστος τῶν πολιτῶν σωφρονεῖν μᾶλλον ἢ φρονεῖν· ὡς ἡ προσποίησις τοῦ φρονεῖν μέγα σημείον ἀπειροκαλίας καὶ σμικρότητος» 2).

« Σελ. 51. Ἡ μήτηρ τῶν ἀποκλεισθέντων ἐν τῇ καλύβῃ κορασίων ἔπρεπε νὰ δράμῃ καὶ αὐτὴ πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν τέκνων της. Οὕτω ποιοῦσιν ἐν Ἑλλάδι, οὐδὲ λιποθυμοῦσιν εὐκόλως αἱ μητέρες ».

1) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, Στρωματεῖς, βιβλ. 7, κεφ. 4, ἔκδ. Potter, σελ. 842.— Ἡ παρεκτροπὴ αὕτη ἀπὸ τῆς κατὰ φύσιν ἕξεως συμβαίνει καὶ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις καὶ παρὰ τοῖς ζώοις, σπανίως μὲν οὐχ ἦττον ὁμως συμβαίνει. Τὰ πρακτικὰ τῶν κακουργοδικείων ἔχουσι καὶ σελίδας τινὰς πεπληρωμένας ἐκ παιδοκτονιῶν. Οἱ μῦθοι τῆς παιδοφόνου Πρόκνης τῆς Ἀτθίδος καὶ Μηδείας τῆς Κόλχου εἶνε γνωστοὶ ἐκ τῆς μυθολογίας τῶν ἀρχαίων. Ἡ τεκνοκτονία τῆς μουσαρᾶς Λαινίλλης τῆς Ῥωμαίας εἶνε γνωστὴ ἐκ τοῦ Αἰλιανοῦ (περὶ ζῶων 7, 15). Ὁ Πλούταρχος ποιεῖται περὶ παιδοφονιῶν λόγον ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ (Ἀθῆλων συγγραμμάτων 145, 6, ἔκδ. Βερναρδάκη, τόμ. 7, σελ. 177, στίχ. 14. ἔκδ. Tauchnitz, τόμ. 6, σελ. 406). Ὁ Πορφύριος ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτὰ ἐν τῷ « περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων » συγγράμματι αὐτοῦ (3, 19). — Περὶ τῶν Σπαρτιατικῶν παιδοφονιῶν τῶν κροκοδείλων καὶ ἀετῶν λαλεῖ ὁ Πλούταρχος (πότερα τῶν ζῶων φρονιμώτερα κτλ. 982 D), ὁ Ἀριστοτέλης (περὶ τὰ ζῶα ἱστ. 620, α, 5) καὶ ὁ Αἰλιανός (περὶ ζῶων 2, 3. 9, 3) — Περὶ τῶν ἀετῶν σπώντων διὰ τῶν ὀνύχων ἐνίοτε τὰ τέκνα αὐτῶν λαλεῖ ὁ Ἀριστοτέλης (ἐνθ. ἀνωτ. 619, 6. 27). — Περὶ τῶν αἰλούρων διαχρωμένων τὰ τέκνα αὐτῶν ὁ Αἰλιανός (10, 16) καὶ ὁ Ἡρόδοτος (2, 66), — Περὶ τῶν Ἀδριανῶν ἀλεκτορίδων τῶν κτεινουσῶν τὰ τέκνα αὐτῶν ὁ Ἀριστοτέλης (ἐνθ. ἀν. 558, 6, 16). Τοῦ Darwin δὲ τὰ συγγράμματα καὶ τοῦ Romanes πολλάκις ποιοῦνται περὶ τούτων λόγον (ἴδ. Romanes, Die geistige Entwicklung in Thierreich, σελ. 275 - 278 καὶ 301).

2) Χαρώνδας, Προοίμια νόμων, Mullach, τόμ. 1, σελ. 540, ἴδ. καὶ Ἰωάν. Στοβαῖον, Ἀνθολογ. 44, 40.